

**“DUES BANDERES”
COM A LLOC TEOLÒGIC**

Víctor Codina, sj.

1. ENFOCAMENT I PERSPECTIVA PER A ESTUDIAR DUES BANDERES	3
2. A LA RECERCA D'UN ENFOCAMENT TEOLÒGIC A PARTIR DE DUES BANDERES	5
3. APROFUNDINT EN LA LÒGICA DE LA BANDERA DE JESÚS	9
4. PRESÈNCIA DE DUES BANDERES EN L'ESPIRITUALITAT IGNASIANA	13
5. ALGUNES CONSEQÜÈNCIES TEOLOGICOPASTORALS	16
NOTES	23

Aquest text, en la seva versió original castellana, correspon a la ponència presentada per l'autor en el VIII Simposio sobre Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola: *Preámbulos para elegir. Disposiciones para el discernimiento*, que va tenir lloc a Bogotà l'octubre de 2008, i que va ser publicat en la revista *Apuntes ignacianos* (Centro Ignaciano de reflexión y ejercicios, CIRE, Bogotá), XIX-55 (enero-abril 2009), pàg. 66-86.

Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • R. de Llúria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas, S.L. • ISBN: 84-9730-214-1 • Dipòsit Legal: B-16.337-09 • ISSN: en tràmit • Juliol 2009

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades procedeixen del nostre arxiu històric pertanyent al nostre fitxer de nom BDGACIJ inscrit amb el codi 2061280639. Per exercitar els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició poden dirigir-se al carrer Roger de Llúria, 13 de Barcelona

1. ENFOCAMENT I PERSPECTIVA PER A ESTUDIAR DUES BANDERES

En aquest Quadern no pretenc presentar un comentari exegeticoespiritual del text ignasià de la meditació de Dues Banderes [EE 136-148], text que dono per descomptat que el lector coneix i sobre el qual ha meditat llargament.

Ni desitjo establir la possible connexió existent entre Dues Banderes (dimensió intel·lectual) i les meditacions de Tres Binaris (dimensió volitiva) i les Tres Maneres d'Humilitat (dimensió cordial i afectiva).

Ni em dedicaré a estudiar la relació asceticoespiritual que hi ha en Dues Banderes entre els tres esglaons que proposa el “mal cabdill” (el tenir / la cobdícia de riqueses, l’aparentar / el va honor del món i el ser / la supèrbia) [142] i aquells altres esglaons contraris que proposa Crist Nostre Senyor: pobresa, desig d’oprobis i humilitat [146]. Ja hi ha molts estudis competents sobre aquestes qüestions, que correspondrien a un treball més propi de la teologia espiritual o de la història de l’espiritualitat¹.

Tampoc no em proposo estudiar la gènesi històrica del text, és a dir, les seves fonts històriques. Per exemple, l’influx del llibre *Flos sanctorum*, que Ignasi va llegir a Loiola, i en el qual se cita la tradició agustiniana sobre la lluita entre els dos amors, entre les dues ciutats, Babilònia i Jerusalem². Tot això més aviat correspondria a una història dels Exercicis.

Ni tampoc no pretenc realitzar una actualització pastoral del text ignasià dirigida a l’exercitant d’avui, sia revisant el món cavalleresc ignasià subjacent a

Dues Banderes, amb una forta connotació medieval i feudal de croada, sia desmitificant la demonologia ignasiana, típicament medieval, que figura en el text. Tot això, certament, hauria de fer-se, però no és la meua intenció principal.

Finalment, tampoc no vull presentar una reflexió filosòfica existencial sobre el tema de l'elecció a la qual s'ordena Dues Banderes, explicitant el pressupòsit filosòfic de la llibertat i la necessitat d'elegir en la vida, com ha estat ja estudiat, entre altres, per K. Rahner i S. Decloux.

El meu punt de partida és un altre.

Seguint K. Rahner, en el seu llibre sobre *Lo dinámico en la Iglesia*, desitjo partir del fet que existeix una literatura espiritual que és més sàvia i profunda que la teologia de les escoles. Una literatura on la fe de l'Església s'expressa d'una manera més original que en els tractats teològics. Aquesta literatura espiritual no és una simple aplicació aigualida de la teologia clàssica a la vida espiritual, sinó la formulació d'unes experiències cristianes, profundament espirituals i místiques, que uns homes i dones han tingut a la llum de l'Esperit³.

Aquesta literatura espiritual, a la qual pertanyen els Exercicis ignasians, constitueix un lloc privilegiat per a la re-

flexió teològica. Aquest lloc, en comunió amb els llocs o tractats teològics tradicionals (Bíblia, Tradició, Magisteri), historitza i complementa la comprensió del misteri de la fe cristiana. És un lloc hermenèutic que ens ajuda a comprendre millor l'evangeli de Jesús.

Consegüentment no pretenc fer una reflexió "sobre" Dues Banderes, sinó "a partir" de Dues Banderes. No pretenc, per exemple, aplicar al text el que tradicionalment diu la teologia sobre la lluita escatològica i apocalíptica que es dona en la història de salvació entre Jerusalem i Babilònia, entre la gràcia i el pecat, entre el bé i el mal. No és que això no es pugui o no s'hagi de fer, però no crec que sigui el genuí *background* o context ignasià per a comprendre aquesta meditació, sinó que em sembla que això és més propi de la primera setmana dels Exercicis, que se centra en el tema del pecat i la salvació en Crist.

El que desitjaria és descobrir en Dues Banderes quelcom de més profund: trobar una intuïció de fons vàlida per a la teologia cristiana. Què és el que Ignasi vol i pot dir a la teologia cristiana a partir de la seva experiència espiritual i mística expressada concretament en aquesta meditació? Això ens ajudaria també a una millor comprensió de l'espiritualitat cristiana i a poder viure una praxi cristiana més evangèlica.

2. A LA RECERCA D'UN ENFOCAMENT TEOLÒGIC A PARTIR DE DUES BANDERES

Per a poder descobrir l'enfocament teològic de Dues Banderes és indispensable partir del text ignasià i, concretament, d'allò que s'expressa en la petició de la meditació, ja que és aquí on es manifesta la profunda intenció d'Ignasi: «demandar el que vull; i serà aquí demanar coneixement dels enganys del mal cabdill i ajuda per a guardar-me'n, i coneixement de la vida vertadera que mostra el summe i vertader capità, i gràcia per a imitar-lo»[139].

2.1. Evitar els enganys

L'objectiu ignasià d'aquesta meditació no és preguntar a l'exercitant si farà opció per Jesús o per Satanàs, com a vegades pot semblar a primera vista en sentir parlar de Dues Banderes, la bandera de Crist i la bandera de Llucifer. Aquesta opció se suposa que ja s'ha pres al final de la primera setmana. La intenció ignasiana és una altra, més útil i profunda, és ajudar l'exercitant a fer un discerniment, que és més propi de la segona setmana.

Ignasi, com a bon mestre de la sospita, coneix bé la complexitat del psi-

quisme humà, el perill de les il·lusions a les quals l'exercitant pot estar exposat. En les regles de discerniment per a la segona setmana [328-336], Ignasi parla clarament del perill de l'engany encobert, ja que l'àngel dolent intenta *sub angelo lucis*, sota aparença de bé, enganyar l'ànima [322]. D'aquesta manera, l'enemic de la natura humana pot donar falsa consolació, per així apartar l'exercitant del camí de Jesús i de la vida veritable que ell ens mostra.

Ignasi no pretén en aquesta meditació exhortar l'exercitant només a ser fort en la lluita, a resistir i no sucumbir a les

temptacions clares que l'enemic li ofereix, ja siguin «delectacions i plaers sensuais» [314], que són més pròpies de la primera setmana. El que vol Ignasi és quelcom previ a l'elecció: evitar els enganys, no sigui que l'exercitant, creient que opta per la Bandera de Jesús, opti, de fet, per la contrària. El que vol Ignasi és que no es confongui el Regne de Jesús amb el poder, el prestigi i la riquesa mundana, sinó que es copsi allò nuclear de la Bandera de Jesús. En definitiva, Ignasi vol que l'exercitant no confongui el veritable Déu bíblic amb un fals ídol mundà.

Una aproximació a l'Esriptura des de l'òptica ignasiana de la sospita sobre possibles enganys en el seguiment del Crist, ens ajudarà a una visió més autèntica i profunda de l'Esriptura i, al mateix temps, l'Evangelí llegit des d'aquesta òptica ens confirmarà en la validesa de la intuïció ignasiana. Som en ple cercle hermenèutic: l'Evangelí “segons sant Ignasi” enriqueix la nostra lectura de l'Esriptura i aquesta ens confirma que Ignasi tenia raó.

Els Exercicis no són un curs de teologia bíblica, sinó una manera d'accedir al missatge de l'Esriptura des de l'experiència ignasiana. És una forma de llegir l'Evangelí “segons sant Ignasi”.

2.2. El baptisme i les temptacions de Jesús

Per a penetrar en l'enfocament teològic que s'amaga en el text ignasià, proposo partir de l'episodi bíblic de les temptacions de Jesús, que els sinòptics ens narren a continuació del baptisme

de Jesús al Jordà (Mt 4,1-11; Mc 1,12-13; Lc 4,1-13).

Les temptacions de Jesús són vistes per l'exegesi i per la cristologia moderna en estreta connexió amb el seu baptisme. El baptisme de Jesús implica una profunda experiència espiritual molt lligada a la seva actitud humil d'apropament al Jordà amb la gent senzilla del poble que busca en el baptisme de Joan una purificació dels pecats. Jesús baixa al Jordà, en un gest de “descens” que resumeix el seu “descens” del cel a la terra, la seva *kènosi*, que anticipa la creu i la seva davallada als inferns, com l'han intuït els Pares de l'Església. És una davallada a les aigües de la mort. Però Jesús, després de baixar a les aigües del Jordà, puja del riu. Passa (com en l'Èxode d'Israel) de l'aigua com a lloc de mort a l'aigua com a símbol de la vida, anticipant així litúrgicament la Pasqua, el seu “pas” de la mort a la resurrecció i l'ascensió al Pare.

En sortir del Jordà, Jesús experimenta una teofania que revela el seu misteri més profund i que anticipa la Pasqua: Jesús és proclamat Fill del Pare i sobre ell davalla l'Esperit (Mt 3,13-17; Mc 1,9-11; Lc 3,21-22). Jesús se sent veritablement el Fill del Pare, de l'Abbà, i s'experimenta ple del seu Esperit. És l'experiència messiànica fundant que marcarà tota la seva vida: goig, confiança, disponibilitat, fe profunda, fidelitat total, docilitat incondicional al Pare i al seu disgní de salvació.

Segons els Pares de l'Església, Jesús en el baptisme, en rebre l'Esperit, és ungit, és consagrat per a la seva missió, és constituït Messies, en analogia amb la unció de reis i profetes en l'Antic

Testament. Jesús de Natzaret, a partir del seu baptisme, és el Messies, el Crist, que significa l'Ungit.

Des d'aquesta premissa es comprèn el sentit profund de l'anada de Jesús al desert, que Lluc narra com a fruit de la moció de l'Esperit: «Jesús, ple de l'Esperit Sant, se'n tornà del Jordà. L'Esperit el va conduir pel desert durant quaranta dies, i era temptat pel diable. Aquells dies no va menjar res, i a la fi tenia fam» (Lc, 4, 1-2).

Tradicionalment, les temptacions de Jesús s'han comentat en un sentit moralitzant. S'acostuma a dir que Jesús ens vol donar exemple sobre com superar les nostres pròpies temptacions quotidianes. Es repeteix que, així com Adam va sucumbir davant la temptació del paradís i Israel va caure en la temptació del desert, Jesús mostra la seva fortalesa venent les tres temptacions del desert. Aquesta visió no és falsa, però no ens sembla que copsi en tota la seva profunditat el sentit de les temptacions de Jesús.

En el fons d'aquesta concepció moralista hi ha subjacent una cristologia una mica monofisita de Jesús com si no fos realment un home semblant en tot a nosaltres menys en el pecat (He 4,15). Aquesta visió incorrecta de Jesús ens fa pensar que ja coneixia des del principi tot el que li esperava i no tenia necessitat de discernir ni de prendre posició davant la seva futura missió.

Deixem a l'exegesi crítica determinar la distinció entre allò històric que hi ha en aquest esdeveniment i el gènere literari utilitzat pels sinòptics en la narració de les temptacions, ja que, segons molts exegetes, no es pot negar que tot

el conjunt de les temptacions expressa una elaboració teològica de la comunitat cristiana, un autèntic *hagadà*. El que sembla teològicament i històricament cert és afirmar que Jesús, després del baptisme, d'alguna manera hagué de reflexionar i discernir sobre quin seria el seu estil messiànic, quin tipus de messianisme assumiria per a la seva missió en la vida pública.

Des d'aquest punt de vista les temptacions no són simplement una prova en la qual Jesús venç el Maligne, no són temptacions d'ordre moral, sinó opcions teològals preses en un moment de discerniment, en pregària, en solitud, davant el Pare que l'ha proclamat el seu Fill, sota l'impuls de l'Esperit. No són tant una prova a superar (*peirasmos*) com un projecte que s'ha de discernir (*diakrisis*). És un autèntic discerniment espiritual amb vista a una lliçó messiànica de la seva missió.

Seguint J. A Pagola, podem afirmar que «Les temptacions no són d'ordre moral. El seu veritable rerefons és més profund. La crisi posa a prova la seva actitud davant Déu: com ha de viure la seva tasca?, buscant el seu propi interès o escoltant fidelment la seva Paraula?, com ha d'actuar?, dominant els altres o posant-se al seu servei?, cercant la seva pròpia glòria, o cercant la voluntat de Déu?»⁴.

En les temptacions de Jesús no s'oposen directament Déu i Satan, sinó dos messianismes, dos estils de missió. L'enemic vol vincular el ser Fill de Déu, testimoni pel Pare i per l'Esperit en el baptisme, amb el poder econòmic (convertir les pedres en pa), amb el poder religiós (deixar-se caure des de dalt de tot

del temple) i amb el poder polític (dominar tots els reialmes de la terra). A Jesús se li ofereix la possibilitat d'un messianisme des del centre, des de dalt, des del poder i el prestigi religiós i social, un messianisme triomfalista i gloriós, un que molts dels seus contemporanis anhelaven.

Podríem dir amb Aloysius Pieris que el que Jesús viu en les temptacions és el conflicte entre Déu i Mammon⁵, és a dir, entre dos imatges de Déu, entre el rostre autèntic del Pare i les imatges idolàtriques de Déu. És una lluita de “déus”.

2.3. Conclusió: dos messianismes

Les temptacions són, doncs, expressió de l'oferta de dos tipus de messianismes possibles, dos projectes, dues lògiques. Aquestes dues lògiques són les que Ignasi formula com a Dues Banderes. Per un costat hi ha la lògica de l'autosuficiència, de la seguretat, d'una racionalitat sense misteris, triomfalista, evitant conflictes amb el poder polític i religiós, aliena al sofriment del poble, en una línia dels profetes corte-

sans de l'Antic Testament, que profetitzaven el que complaïa el rei; una lògica que suposa adaptació al “sistema”: ser servit abans que servir.

I per l'altre, hi ha la lògica de la solidaritat, des dels marges i la perifèria de la societat política i religiosa; des del poble, des de baix, vivint la filiació i la confiança en el Pare, en gratuïtat, en un estil de senzillesa i pobresa alternatiu al “sistema”, optant per servir abans que ser servit; una lògica d'inclusió i de vulnerabilitat davant el sofriment del poble, en la línia del *servent de Jahvè* i dels grans profetes d'Israel.

Jesús elegeix la lògica de la solidaritat des de baix. Oposa a les temptacions de poder i prestigi, l'obediència a la Paraula de Déu, que presenta una altra òptica, en la línia profètica de pobresa i humilitat.

Però aquesta opció de Jesús no és voluntarista, sinó que és fruit de l'experiència baptismal de sentir-se Fill sota el poder vivificador de l'Esperit, de l'Esperit del Pare que el portarà a actuar sota el seu impuls.

3. APROFUNDINT EN LA LÒGICA DE LA BANDERA DE JESÚS

A partir d'aquest discerniment i opció, el messianisme de Jesús es manifesta com a "diferent" d'allò que molts esperaven a Israel. Jesús és Jesús de Natzaret, el Galileu, el Natzarè, però tant Natzaret com Galilea no són una mera connotació geogràfica, sinó teològica, són una opció per una vida humil i pobra, la vida d'un pagès d'un lloc desconegut i menyspreat pels grans d'aquest món: «De Natzaret en pot sortir res de bo?» (Jn 1,46). És allò que Pau anomenarà *kènosi* (Fl 2,8), bogeria i saviesa de Déu enfront de la saviesa del món (1Co 1,17-31).

3.1. Claus evangèliques de la bandera de Jesús

Segurament podem conèixer millor el sentit del discerniment de Jesús entre aquestes dues lògiques o estils messiànics si recorrem alguns passatges evangèlics, ja que aquest discerniment de Jesús en el desert marcarà i determinarà tota la seva vida.

– Davant la petició de la mare dels fills de Zebedeu que els seus fills ocupin els primers llocs, Jesús els parla de beure el calze, de ser batejats amb el seu

baptisme de mort (Mt 20,20-23; Mc 10,35-40).

– Quan els deixebles discuteixen sobre qui és el més gran, Jesús els diu que ell està enmig d'ells com el que serveix (Lc 22,24-27); que el més important és el més petit, el que es fa com un nen (Lc 9,46-48); que els deixebles no han de ser com els senyors de les nacions d'aquest món, que oprimeixen i busquen poder, sinó que el primer ha de ser el darrer, com el Fill de l'home que ha vingut a servir, no a ser servit (Mc 10,41-45).

L'escena del rentament de peus exemplifica aquesta actitud de Jesús (Jn 13,1-20).

– Quan després de la professió de fe de Pere, Jesús anuncia la seva passió i Pere intenta allunyar-lo d'aquest destí tràgic, Jesús demana a Pere que marxi del seu davant i li diu Satanàs. El Pere-roca s'ha convertit en pedra d'escàndol per a Jesús, perquè els seus pensaments no són els de Déu (Mt 16,21-23; Mc 8,32-33).

– Quan després de la multiplicació dels pans, segons l'Evangeli de Joan, el poble el vol proclamar rei, Jesús fuig a la muntanya, ell tot sol (Jn 6,14-15).

Lluc, després de narrar les temptacions de Jesús, ens presenta la visita de Jesús a Natzaret, on es mostra de forma programàtica la seva futura missió (Lc 4,16-39). És un programa en la línia del profeta Isaïes (Is 61) que es concreta en el fet d'anunciar als pobres la bona nova, alliberar els captius, donar la vista als cecs, alliberar els oprimits i proclamar un any de gràcia. I tot això perquè l'Esperit ha baixat sobre ell i l'ha ungit.

I a continuació, l'evangelista ens descriu la praxi de Jesús: predica amb autoritat, cura persones posseïdes pel dimoni i també malalts, crida els deixebles, menja amb pecadors, mostra arreu la novetat de la seva missió (Lc 4,31-5,39). Es podria resseguir tot l'Evangeli i es veuria que el discerniment de Jesús, la seva opció natzarena, produeix vida, «la vida veritable» que Ignasi atribueix al «summe i vertader capità» [139].

Les benaurances, carta magna del Regne que Jesús anuncia, ens mostren

que l'estil de vida de Jesús produeix vida i felicitat, en contrast amb la lògica del món, que produeix dolor i desconsol: ai dels rics, ai dels qui van tips, ai dels qui ara riuen, ai dels qui només reben lloances (Lc 6,24-26). A aquests els serà més difícil entrar al Regne que passar un camell pel forat d'una agulla (Mc 10,25).

La Bandera de Jesús, en canvi, és la bandera dels pobres d'esperit (Mt 5,1-12) i dels pobres sociològics (Lc 6,20-23), és una bandera que genera alegria i goig: els que s'hi acullen, són benaurats, són feliços.

Però aquesta elecció de Jesús a la llarga li va produir conflictes. És un enfrontament entre Jesús i el poder idolàtric del diner, entre Déu i Mammon (Mt 6,24; Lc 16,13; Lc 16,9.11). Per això l'opció de Jesús no solament troba dificultats amb els seus deixebles, sinó amb la teocràcia jueva (Anàs i Caifàs) i l'Imperi romà (Pilat i Herodes): s'anuncia la Passió. La bandera de Jesús és clarament conflictiva. Per això Lluc, en la narració de la visita de Jesús a Natzaret, preanuncia ja el conflicte final: els seus paisans el volen llançar precipici avall (Lc 4,29-30). L'ombra de la creu és present des del principi de l'Evangeli. Ignasi, en coherència amb aquesta visió, presenta la creu ja des de la contemplació del naixement [116].

Un gest simbòlic i profètic de Jesús tindrà tràgiques conseqüències per a la seva vida. Quan Jesús expulsa als mercaders del temple (Mc 11,15-19; Jn 2,13-22), ataca, de fet, tot el sistema religiós, econòmic i polític d'Israel, contrari al Déu del Regne. Aquí és on es decideix la seva futura mort (Mc 11,18).

Seguint J. A. Pagola podem afirmar: La raó de fons de la condemna i crucifixió de Jesús és clara. El Regne de Déu defensat per Jesús posa en qüestió alhora l'entramat romà i el sistema del temple. Les autoritats jueves, fidels al Déu del temple, es veuen obligades a reaccionar: Jesús fa nosa. Invoca Déu per defensar la vida dels últims. Caifàs i els seus l'invocuen per defensar els interessos del temple. Condemnen Jesús en nom del seu Déu, però en fer-ho, estan condemnant el Déu del regne, l'únic Déu viu en el qual Jesús creu.

El mateix esdevé amb l'Imperi de Roma. Jesús no veu en aquell sistema defensat per Pilat un món organitzat segons el cor de Déu. Ell defensa els més oblidats de l'Imperi; Pilat protegeix els interessos de Roma. El Déu de Jesús pensa en els darrers; els déus de l'Imperi protegeixen la *pax romana*. No es pot, a la vegada, ser amic de Jesús i del Cèsar; no es pot servir el Déu del Regne i els déus estatals de Roma. Les autoritats jueves i el prefecte romà es van moure per assegurar l'ordre i la seguretat. No obstant això no és només una qüestió de política pragmàtica. En el fons, Jesús és crucificat perquè la seva actuació i el seu missatge sacsegen d'arrel el sistema organitzat al servei dels més poderosos de l'Imperi romà i de la religió del temple. És Pilat qui pronuncia la sentència: «Aniràs a la creu». Però aquesta pena de mort està signada per tots aquells que per raons diverses s'han resistit a la seva crida a «entrar en el Regne de Déu»⁶.

En tota la passió es va manifestant el contrast entre les Dues Banderes, entre la Bandera de Jesús i la de l'enemic, la

Bandera del “sistema” personificat en la teocràcia jueva i la *pax romana*, entre el projecte messiànic de Jesús i el projecte mundà, Mammon. És el poder religiós i polític el que acabarà provocant la mort de Jesús:

– Quan a la passió Pilat ofereix la disjuntiva d'alliberar Jesús o Barrabàs i el poble elegeix Barrabàs (Mt 27,15-26; Jn 18,39-40), en el fons s'enfronten els dos messianismes, el de Jesús de Natzaret i el de Barrabàs, que, segons la investigació actual, no era simplement un bandit, sinó un combatent de la resistència, una espècie de guerriller, en la línia dels zelotes. El poble, instigat pels sacerdots, prefereix Barrabàs.

– Quan a la creu els soldats romans es burlen de Jesús i li diuen que si és Fill de Déu baixi de la creu (Lc 23,38) i els grans sacerdots li tiren en cara que va salvar-ne d'altres però que ha estat incapaç de salvar-se ell mateix (Mt 27,41-44), Jesús no baixa de la creu ni se salva, sinó que entrega el seu esperit en mans del Pare (Lc 23,46).

I a l'hora de la resurrecció Déu Pare dóna la raó a Jesús. El discerniment del desert va ser correcte i bo. Després de la seva resurrecció, als deixebles d'Emmaús, desil·lusionats perquè amb la mort de Jesús es fonien les seves esperances que Jesús alliberés Israel, Jesús els anomena insensats per no creure allò que ja havien anunciat els profetes (Lc 24,21-25).

3.2. L'estil de Jesús

La Bandera de Jesús és l'estil peculiar de Jesús de Natzaret, un estil galileu, natzarè.

El P. Peter H. Kolvenbach ha estudiat el llenguatge dels Exercicis en la tercera setmana i ha demostrat que en la “passió segons sant Ignasi”, quan s’oculta la divinitat [196], Ignasi no anomena Jesús el Crist ni s’hi refereix amb noms gloriosos (com, per exemple, «el Senyor»), sinó que l’anomena el Natzarè, el Galileu⁷.

El Fill no tan sols s’encarna, com sempre s’afirma d’una manera molt genèrica, sinó que s’encarna en la «carn natzarena» de Maria de Natzaret, viu un estil natzarè en una regió menyspreada com Galilea. Jesús no solament es fa home, sinó que es fa pobre. Jesús ressuscitat cita els seus deixebles a Galilea (Mt 28,10; 28,169). Aquesta opció de Jesús, encara que passi per la mort en creu, produeix vida, «la vida vertadera», en expressió ignasiana. Aquesta vida està lligada a Galilea, entesa no en un sentit geogràfic sinó en un sentit teològic i espiritual, és a dir, entesa evangèlicament. És la Bandera de Jesús.

Tot això serà el que Ignasi, amb un castellà eixut, amb una mentalitat cavalleresca i feudal molt sensible a la qüestió de l’honor, amb una religiositat popular de gust franciscà, amb una lectura força literal de l’Escriptura, amb l’imaginarí teològic medieval sobre la cristologia (de ressonàncies anselmianes), amb la demonologia típica de la seva època, amb una espiritualitat tradicionalment ascètica..., intuirà des de la se-

va experiència mística i formularà en els EE:

– en el col·loqui de la repetició dels pecats, Ignasi diu que es demani avorrir les coses mundanes [63];

– en el col·loqui del Regne es demanen vituperis i pobresa [98];

– en el col·loqui de Dues Banderes es demana ser rebut sota la bandera de Jesús en pobresa i oprobis [147];

– la tercera manera d’humilitat consisteix a desitjar i elegir més pobresa, oprobis i ser tingut per boig amb Crist, que no pas riquesa, honors i prudència mundana [167].

Això és el que s’ha anomenat la clau kenòtica dels EE, el seguiment del Crist pobre i humiliat, la constant referència a la pobresa i humilitat⁸.

Davant el perill que la crida del Rei eternal s’entengui d’una manera massa mundana, triumfalista i gloriosa, i que l’exercitant il·lusionat pel programa del Regne opti pel poder i la riquesa, Ignasi li proposa la meditació de les Dues Banderes: la Bandera de Jesús és la de la pobresa i humilitat, és la Bandera de Jesús de Natzaret, la que condueix a la creu.

Però precisament aquesta Bandera de Jesús, a través de la creu, és la que porta a la vida. La tercera setmana desemboca en la quarta setmana; la creu és camí de resurrecció, de vida vertadera.

4. PRESENCIA DE DUES BANDERES EN L'ESPIRITUALITAT IGNASIANA

Segons J. L. Segundo, l'Ignasi fundador de la Companyia es va deixar vèncer pel dimoni de la història i de l'eficàcia, i oblidà les Dues Banderes dels Exercicis i la pobresa de Manresa⁹.

4.1. El do del discerniment: la inspiració trinitària

Dissentim d'aquesta interpretació. L'experiència subjacent a les Dues Banderes marcarà tota la vida apostòlica d'Ignasi. Ignasi demana a Maria «que el posi amb el seu Fill» i l'experiència mística de la Storta és la resposta a aquesta petició (*Autobiografia* 96). És Crist en creu el que crida Ignasi al seu servei, segons la narració de Laínez¹⁰. Les grans gràcies místiques trinitàries d'Ignasi recollides en el seu *Diari espiritual* (1544-1545) tenen lloc quan

Ignasi es planteja una qüestió de pobresa. Ignasi té grans mocions en entendre com «el Fill, primer va enviar en pobresa a predicar els apòstols, i després l'Esperit Sant, donant el seu esperit i llengües els va confirmar, i així el Pare i el Fill, enviant l'Esperit, totes les tres persones van confirmar aquesta missió»¹¹.

Per tot això, darrere de la Bandera de Jesús, que Ignasi ens presenta en els EE contraposada a la de l'enemic, darrere d'aquest conflicte entre dos estils de messianismes, hi ha alguna cosa més

que tàctiques espirituals o programes apostòlics. Els Exercicis són fruit de les experiències espirituals i místiques de Lloiola i sobretot de Manresa (*Autobiografia* 28-32), que es perllongaran durant tota la seva vida fins a Roma.

Darrere de la Bandera de Jesús hi trobem la mística trinitària d'Ignasi, la revelació del Pare, del Fill i de l'Esperit. Per a Ignasi, Déu no és simplement la primera causa o el primer motor, l'Ésser increat i totpoderós, com proclamava l'escolàstica del seu temps. La fe cristiana que viu Ignasi no es nodreix d'idees clares i distintes, no és una filosofia de caire hel·lènic.

Ignasi, en el Cardener (*Autobiografia* 30), experimenta Déu d'una manera nova i rep, segons alguns, el do del discerniment espiritual. Déu és diferent. El Creador i Senyor, la Divina majestat, el Déu misteriós i inefable, és misericordiós, vulnerable i compassiu, tal com se'ns revela a través de Jesús de Natzaret, és el Crucificat que «de Creador és vingut a fer-se home i de vida eterna [ha passat] a mort temporal» [53]. El Pantocràtor és el crucificat. Hi ha una estreta relació de Dues Banderes amb la visió del Cardener a Manresa, segons afirmacions de Polanco¹² i Nadal¹³.

Ignasi no aplica a Jesús les categories escolàstiques de Déu, sinó que a través de Jesús de Natzaret descobreix el veritable rostre del Pare i la missió de l'Esperit. Com ha explicat el P. Arrupe, el carisma ignasià té una profunda inspiració trinitària¹⁴.

Per això la mística trinitària que anima tota la vida d'Ignasi és la que ens permet també entendre amb profunditat tota la força de les Dues Banderes.

Davant la Bandera de l'enemic de la natura humana, que porta a la mort, hi ha la Bandera de Jesús, que porta a la vida. Davant el poder mundà hi ha la pobresa i la humilitat del Galileu de Natzaret. Però aquesta pobresa que porta Jesús a la creu, està animada per l'Esperit: l'Esperit que va rebre Jesús en el baptisme, el que el va guiar al desert per a ser temptat, el que el va ungir per a evangelitzar els pobres, és el mateix Esperit que el ressuscitarà d'entre els morts. Jesús ressuscita per la força, el dinamisme de Déu. Però aquesta força dinàmica en la Bíblia és l'Esperit Sant, Senyor i donador de vida.

Davant el poder mundà de riquesa i honors, hi ha la força: el poder de l'Esperit que dóna vida. Optar per la Bandera de Jesús, ser rebut sota la seva bandera és deixar-se portar pel dinamisme de l'Esperit. Aquest Esperit és l'únic que pot produir força, vida, goig, alegria, pau, veritable consolació. Ignasi, per por de ser tingut per il·luminat, és molt reticent i moderat en parlar de l'Esperit. Però és l'Esperit que sosté tota la mística ignasiana dels Exercicis (que anomena «espirituals») i, per tant, també està darrere de les Dues Banderes.

4.2. Una intuïció profètica per a l'Església i la Companyia

La intuïció de Dues Banderes es reprendrà a les Constitucions, on contínuament s'insisteix a «abaixar-se» [Const. núm. 66,2], «avorrir en tot i no sols en part allò que el món estima i abraça] i vestir-se tal com es vestia Crist com sigui la via que porta els homes a

la vida» [Const. núms. 101-102], renunciar a les dignitats eclesiàstiques [Const. núm. 817] i mantenir la pobresa [Const. núm. 816]. La Companyia està «*sub vexillo crucis*», sota l'estendard de la creu, tal com diu la Fòrmula de la Companyia aprovada per Juli III [Const. núm. 3].

Nadal sintetitza en un paràgraf en què consisteix aquest seguiment de Jesús en creu, un seguiment que porta a participar de la resurrecció: «Seguim Jesucrist, que porta encara la creu en l'Església militant, que el Pare etern ens ha donat per servent perquè el seguim amb les nostres pròpies creus, i no vulguem més del món que allò que ell va voler i va prendre: pobresa, oprobis, treballs, dolors fins a la mort. Exercint la missió per a la qual Déu l'havia enviat al món, que era salvar i perfeccionar les ànimes, amb tota obediència i perfecció en totes les virtuts. Però és molt gustosa la nostra creu; perquè té ja la resplendor i la glòria de la victòria de la mort, resurrecció i ascensió de Jesús»¹⁵.

I en la famosa carta que Polanco escriu el 1547 als jesuïtes de Pàdua, sota la inspiració d'Ignasi, s'afirma gràficament que «L'amistat amb els pobres ens fa amics del Rei etern»¹⁶.

La intuïció ignasiana expressada en Dues Banderes fou realment profètica en l'Església de cristiandat d'aquella època. Una Església lligada al poder econòmic i polític, amb papes mundans que no eren precisament models de moralitat: més guerrers i mecenes renaixentistes que pastors. Una Església que s'havia rendit a la temptació del poder. La proposta d'Ignasi expressada en

Dues Banderes vol ser una resposta a la crisi eclesial de l'Església del seu temps, però no trencant amb l'Església institucional, sinó cercant una reforma interior, un retorn a l'evangeli de Jesús de Natzaret, el Galileu.

Ignasi, sense dir-ho, presenta un programa espiritual revolucionari en el context de la mentalitat eclesial del seu temps, quelcom molt crític i explosiu per a l'Església de cristiandat, una veritable Reforma evangèlica de l'Església. De fet, certs historiadors han contraposat d'una manera una mica artificial Ignasi a Luter. Les seves experiències espirituals són, això no obstant, més properes d'allò que hom podria imaginar a primera vista: tots dos pretenen una reforma que retorni a l'evangeli, al Jesús nazarè, al crucificat.

A propòsit de la temptació del poder mundà, la tercera temptació segons Mateu, J. Ratzinger - Benet XVI, en el seu llibre sobre Jesús de Natzaret afirma que aquesta temptació va mudant en noves formes a mesura que transcorren els segles. I hi afegeix que «L'imperi cristià molt aviat va intentar convertir l'Església en factor polític de la unificació imperial. El regne de Crist havia, doncs, de prendre la forma d'un regnat polític esplendorós. La debilitat de la fe, la debilitat terrenal de Jesucrist, havia de ser sostinguda pel poder polític i militar. Amb el pas dels segles, i sota formes molt diverses, s'ha mantingut aquesta temptació d'assegurar la fe a través del poder, i la fe ha corregut sempre el risc de veure's sufocada precisament per aquest braç del poder que deia defensar-la»¹⁷.

5. ALGUNES CONSEQÜÈNCIES TEOLOGICOPASTORALS

Aquesta exhortació que, segons els relats evangèlics de Pasqua, Jesús fa als seus deixebles, podria resumir tot el que fins ara hem dit. Tornar a Galilea no és viatjar a una regió de Palestina sinó reprendre la vida del Jesús històric, tornar al marc evangèlic de Natzaret, Canà, Cafarnaüm, Naïm, el llac de Genesaret..., on Jesús de Natzaret, ungit per l'Esperit va passar fent el bé i curant tots els oprimits pel diable (Fets 10,38). Tornar a Galilea és retornar on tot va començar (Fets 10,37), assumir el discerniment i les opcions que prengué al desert, prosseguir el seu estil, continuar la seva missió, ser rebut sota la seva Bandera de pobresa i humilitat.

5.1. Tornar a Galilea

Des dels llocs on avui segueixen presents i vigents la teocràcia religiosa i l'Imperi, no es pot comprendre la Bandera de Jesús. Aquesta Bandera és bogeria als ulls del món, però saviesa i prudència als ulls de Déu. I en aquesta saviesa evangèlica hi ha la perfecta alegria. Som al moll de l'os de l'espiritualitat cristiana, com molts altres autors han testimoniat.

Citem un conegut text de l'espiritualitat franciscana:

Un dia el benaurat Francesc, a Santa Maria, cridà fra Lleó i li digué: «Fra Lleó, escriu». Ell respongué: «Estic preparat». «Escriu –digué– quina és la veritable alegria. Ve un missatger i diu que tots els mestres de París han vingut a l'Orde; escriu: no és la veritable alegria. També que tots els prelats ultramuntans, els arquebisbes i els bisbes; també que el rei de França i el rei d'Anglaterra; escriu: no és la veritable alegria. També, que els meus frares han estat infidels i els han convertits tots a la fe; tam-

bé que tanta gràcia tinc de Déu que guareixo els malalts i faig molts miracles; et dic que en totes aquestes coses no hi ha veritable alegria.

Quina és, però, la veritable alegria? Torno a Perugia i de negra nit arribo aquí, i és temps d'hivern fangós i tan fred que es fan caramells d'aigua freda congelada a les extremitats de la túnica i colpegen sempre les cames, i la sang raja d'aitals ferides. I completament dins el llot, el fred i el glaç, arribo a la porta i, en haver trucat molta estona i cridat, ve el germà i pregunta: 'Qui hi ha?'. I jo responc: 'Fra Francesc'. I ell diu: 'Vés, no és una hora decent d'anar pel món; no entraràs pas'. I en insistir de nou, respon: 'Vés-te'n! Tu ets simple i il·letrat, ja no vénis amb nosaltres; nosaltres som tants i tals que ja no et necessitem'. I jo de nou, dempeus a la porta, dic: 'Per amor de Déu, acolliu-me aquesta nit'. I ell respon: 'No ho faré pas. Vés-te'n al lloc dels Crucífers i demana-ho allí!'.

Et dic que, si hagués tingut paciència i no m'hagués irritat, en això està la veritable alegria i la virtut i la salvació de l'ànima.

I si nosaltres impel·lits per la fam, el fred i el rigor de la nit, tornem a trucar i demanem per l'amor de Déu i amb grans plors que ens obrin i ens facin entrar, i el porter, més enfadat encara, respon 'Quins brivalls més importuns! Els castigaré com es mereixen' i ens fa caure a la neu, i de manera cruel i despietada ens colpeja amb un bastó. Si tot això ho patim

amb paciència i alegria, pensant en les penes que Crist beneït va patir per nosaltres, i que nosaltres hem de patir pel seu amor !oh Fra Lleó! Escriu que això és la perfecta alegria»¹⁸.

La formulació ignasiana de Dues Banderes ens ajuda a llegir i comprendre millor l'evangeli de Jesús, en sintonia amb la tradició de tota l'Església. Podríem citar també testimonis patristics, textos de Benet i Bernat, de Teresa de Lisieux i Charles de Foucauld que expressen la mateixa intuïció evangèlica de tornar a la Galilea de Jesús o, encara millor, al Jesús de Galilea...

5.2. Completar el *magis* ignasià amb el *minus*

Hugo Rahner ha sigut el que ha destacat la importància del *magis*, del "més" en els Exercicis i en l'espiritualitat ignasiana: allò que "més" condueix, els que es volen "més" afectar, el "més gran" servei, la "major" glòria.

Però si aquest *magis* no es complementa dialècticament amb el *minus*, el "menys", tenim el risc d'acabar caient en un cert triomfalisme de poder religiós i eclesial. El Regne de Jesús, el seu projecte, passa pel *minus* de la Bandera de Jesús, la pobresa i la humilitat. Sense aquesta bogeria evangèlica, el missatge de Jesús perd el seu sabor, es mundanitza.

En l'àmbit eclesial, després de l'agonia de l'època de cristiandat i el creixement d'una societat globalitzada, secularitzada i pluralista en la qual molts

cristians, sobretot en el primer món, viuen la fe en la diàspora i en l'exili, i constitueixen cada vegada més una minoria, el missatge de les Dues Banderes cobra una gran actualitat. La lògica de la Bandera de Jesús es mostra amb més claredat en una Església pobra, lliure i dels petits.

J. Ratzinger va expressar fa uns anys en un text profètic aquesta nova situació eclesial:

De l'Església d'avui en sortirà una Església que haurà perdut molt. Es farà més petita, li caldrà començar completament de nou. No podrà ja omplir molts dels edificis que foren construïts quan la conjuntura era més propícia. En disminuir el nombre dels seus fidels, perdrà molts dels privilegis que ara conserva. S'haurà de presentar a si mateixa, de forma molt més accentuada que fins ara, com una comunitat voluntària, a la qual només s'arriba per una decisió lliure. Com a comunitat petita haurà de necessitar d'una manera molt més clara la iniciativa dels seus membres particulars.

Coneixerà també, sens dubte, formes ministerials noves i consagrarà com a sacerdots, cristians provats que romanguin en la seva professió. En moltes comunitats petites, per exemple, en els grups socials homogenis, la pastoral normal es realitzarà d'aquesta forma. Tot i això, la figura del sacerdot plenament dedicat al seu ministeri com fins ara, seguirà sent indispensable.

Però en tots aquests canvis que es poden entreveure, l'Església haurà

de trobar de nou i amb tota decisió allò que li és essencial, allò que sempre ha estat el seu centre: la fe en el Déu trinitari, en Jesucrist, el Fill de Déu fet home i l'assistència de l'Esperit que perdura fins al final dels temps. Tornarà a trobar el seu autèntic centre en la fe i en la pregària, i tornarà a experimentar els sagraments com a culte diví, no com a problema d'estructuració litúrgica.

Serà una Església interioritzada, sense reclamar el seu mandat polític i sense flirtejar ni amb l'esquerra ni amb la dreta. Serà una situació difícil. Perquè en aquest procés de cristallització i aclariment se li n'aniran moltes forces valuoses que l'empobriran i la transformaran en una Església dels petits.¹⁹

La meditació de Dues Banderes, amb la seva lògica de la pobresa i la senzillesa ens ajuda a viure la fe a la intempèrie en l'Església d'avui, sense privilegis ni protagonismes, sense suport social, sense més llum que aquella que brolla del nostre interior. En la nit fosca de la fe, enmig de l'hivern eclesial que vivim, Dues Banderes ens anima a seguir el Jesús pobre i humil de Natzaret, sota la força del seu Esperit.

5.3. Els pobres com a lloc teològic privilegiat

Ignasi en els Exercicis i, en concret, en Dues Banderes no al·ludeix als pobres sociològics ni uneix la pobresa de Crist amb la dels pobres.

Encara que en la societat d'Ignasi hi havia pobres i Ignasi va ajudar els po-

bres del seu temps, no existia, però la consciència de la dimensió estructural de la pobresa i de la injustícia que avui tenim. Avui dia és necessari complementar les referències ignasianes a la pobresa i humilitat de Dues Banderes amb la realitat històrica i sociològica dels pobres.

Joan XXIII, poc abans del Concili, va parlar del tema de "l'Església dels pobres". El Vaticà II, encara que no va usar aquesta expressió, afirmà clarament que l'Església, seguint Crist que sent ric es va fer pobre (2Co 8,9) i va venir a evangelitzar els pobres (Lc 4,18), no busca la glòria d'aquest món i abraça tots els afligits per la debilitat humana i reconeix en els pobres la imatge de Jesús (LG 8).

Cal distingir, doncs, aquestes tres dimensions en la pobresa:

– L'actitud de pobresa evangèlica de Jesús que porta fins al despreniment dels béns terrenals i a la confiança en el Pare, que és objecte de la primera benaurança de Mateu, la pobresa d'esperit.

– La pobresa i misèria que sofreixen molts germans nostres, fet deplorable no volgut pas per Déu, conseqüència del pecat d'injustícia del món.

– Finalment, l'actitud de solidaritat i opció pels pobres precisament per a eradicar aquesta pobresa injusta; eradicar aquesta pobresa és un signe del Regne (Lc 7,22).

Aquestes tres dimensions de la pobresa són inseparables si volem tenir una comprensió integral del tema de la pobresa. Per això en apropar-nos a la Bandera de Jesús, el tornar a Galilea ens

ajuda a comprendre millor que hi hagi una estreta relació entre Jesús i els pobres. L'afirmació de Benet XVI a Aparecida (2007) dient que en tota fe cristològica hi és implícita l'opció pels pobres²⁰, i les paraules del document final que «tot el que tingui relació amb Crist, té relació amb els pobres, i tot allò relacionat amb els pobres reclama Jesucrist» (392), ens ajuden a comprendre que hi ha una estreta connaturalitat entre la bandera de Jesús i els pobres, encara que Ignasi no ho hagués desenvolupat. La bandera de Jesús ens apropa als pobres, ens porta a solidaritzar-nos-hi per eradicar la seva pobresa, i de manera recíproca, els pobres ens ajuden a comprendre millor el missatge de Jesús, ja que són ells els predilectes del Regne i a ells han estat revelats els seus misteris (Lc 10,21).

Per això, des dels pobres, més concretament des del Tercer Món, els Exercicis de Sant Ignasi es poden entendre millor que des del Primer Món desenvolupat i ric, on la pobresa resta més camuflada. Fins i tot ara que amb les migracions els pobres del Tercer Món irrompen en el món ric i desenvolupat, la societat del benestar i l'abundància que intenta en va tancar-los les portes. És preferible que els pobres quedin lluny, així la seva presència no ens interpel·la. La pobresa del nostre món que la TV de tant en tant presenta no deixa de ser un espectacle sensacionalista i morbós que, més que interpel·lar, provoca el desig de voler mantenir sigui com sigui "l'estatus" de benestar del Primer Món. Segurament, la crítica situació de l'Església en el Primer Món (desafecció eclesial, crisi de fe, abando-

nament de l'Església, indiferència, agnosticisme...) està molt lligada al fet que des del món de l'abundància moltes vegades no s'és prou sensible a la pobresa de la major part de la humanitat, ni a la seva responsabilitat històrica en aquesta situació.

Els imperis colonials occidentals primer, les empreses multinacionals després i el capitalisme neoliberal del mercat actual, que tants desastres han generat en el Tercer Món i en l'ecologia planetària, han estat liderats i impulsats pels "cristians" del Primer Món, que s'han enriquit amb tot això. No es tracta ara de generar sentiments de culpabilitat sobre el passat o el present, sinó de prendre consciència que la nostra fe en Crist implica realment una opció pels pobres i, si no es dóna, alguna cosa falla en la nostra fe cristiana.

Hi ha el risc de viure en allò que J. B. Metz ha anomenat un cristianisme burgès, una acomodació de l'evangeli als interessos del món burgès, il·lustrat i modern. Això a la llarga porta a una devaluació de l'evangeli i a la pèrdua de la fe. Molts, especialment els més joves, el que avui precisament rebutgen és aquest cristianisme burgès d'una Església poc evangèlica, que ha oblidat la «bandera de Jesús».

La clau kenòtica dels Exercicis és més present en el Tercer Món i des del món dels pobres es comprenen millor moltes afirmacions dels Exercicis.

Ignacio Ellacuría, el màrtir del Salvador, ja fa anys proposava que davant l'"economia de riquesa" del món capitalista i neoliberal havia d'establir-se una "economia de la pobresa", que ha d'entendre's no com una exaltació de la

misèria, sinó com una economia que sobretot desitja aconseguir que tots els habitants de la terra tinguin el suficient per a viure una vida digna.

Un altre jesuïta, A. Pieris, des de Sri Lanka, formula molt bé aquesta connexió entre la bandera de Jesús i els pobres: «Allí on s'estima i se serveix Déu, són els pobres i no la pobresa els que regnen. Allí on s'estima i se serveix els pobres, és Déu i no Mammon qui regna»²¹.

I encara en un altre lloc: «Jesús és Déu abocat a enfrontar-se amb Mammon (...), Jesús és Déu en una aliança amb els pobres»²².

El model hegemònic del capitalisme neoliberal que sacralitza el mercat i ofereix béns materials com a béns simbòlics de salvació i benestar («fora del mercat no hi ha salvació», «hem arribat al final de la història»), és un model que en el fons deshumanitza els seus mateixos defensors i explota els pobres, exclou i genera una massa ingent de persones que són llençades als marges. És la versió històrica actual de la Bandera de l'enemic de la naturalesa humana, que porta a la mort.

L'actual crisi financera del mercat mundial, la caiguda de Wall Street, que, com la caiguda del mur de Berlín, marca una nova era en la societat mundial és en el fons una crisi ètica, una crisi de valors. S'ha absolutitzat el lucre com a criteri últim, es professa un individualisme egoista i insolidari, s'han privatitzat els guanys i socialitzat les pèrdues, s'ha destruït la natura. En aquesta crisi, els pobres, com sempre, són els que més en pateixen i en patiran les conseqüències.

La Bandera de Jesús ens ofereix alternatives a aquesta manera hegemònica que porta a la mort i ens presenta una sèrie de valors que generen vida en el món i, en especial, en el món dels empobrits: solidaritat, compartir, respecte a la diversitat (cultural, religiosa, ètnica i sexual), reciprocitat, opció pels pobres, estima vers els valors humans culturals i religiosos, sentit de gratuïtat i de festa, comunió amb la terra, confiança en el Pare, recerca de la pau. Un altre món no tan sols és possible, sinó que és urgent.

La Bandera de Jesús ens ajuda a prendre distància tant enfront de la *pax americana* com de les estructures religioses i eclesiàstiques que deshumanitzen: la Bandera de Jesús porta a la verdadera vida. Però tot això no és fàcil, produeix conflictes i, de fet, ha produït en el Tercer Món màrtirs per la fe i la justícia, per la humanitat i la vida, com va esdevenir amb Jesús de Natzaret.

Per tot plegat no és casual que es descobreixi una certa connaturalitat entre l'espiritualitat ignasiana dels Exercicis, la teologia llatinoamericana de l'alliberament²³ i altres teologies del Tercer Món. Des dels pobres se'ns revela una altra imatge de Déu, diferent de l'habitual.

A. Pieris expressa bé aquest concepte de Déu que se'ns revela a través de Jesús de Natzaret i de la creu, i des dels pobres, amb qui ell s'identifica:

Estem anunciant un concepte de Déu completament nou, revelat en la creu. Déu s'ha desfet, en la creu, de les màscares amb les quals pretenem encobrir el seu rostre: Acte pur,

Motor immòbil, Divinitat immutable, Poder impassible... En lloc d'això, d'una manera embogida i escandalosa (1Co 1,23), Déu ha posat al descobert el veritable ésser diví com a amor dolgut i trencat per tanta ingratitude humana; un Déu que plora, sua i sagna fent seu el dolor, la por i la desesperació d'aquells que amb ell comparteixen la condició de víctimes a la terra; un Déu que no viu a costa d'altres, sinó que mor perquè altres puguin tenir vida en abundància; un Déu que no tan sols opta per fer-se home, sinó que s'associa, en la manera de viure i morir, amb les persones socialment degradades. Per tant, les característiques divines d'aquest Déu no poden expressar-se adequadament en les categories filosòfiques d'unitat, veritat i bondat, o immutabilitat, perfecció infinita i poder absolut; més aviat demanen termes soteriològics concrets: amor i fidelitat, justícia i dret, exercicis de manera preferent amb els pobres²⁴.

Els pobres ens ajuden a comprendre quina és la veritable imatge del Déu bíblic, són un veritable lloc teològic.

5.4. En l'Esperit

Tornar a Galilea, completar el *magis* ignasià amb el *minus*, la proximitat als pobres com a lloc teològic privilegiat, etcètera, serien simples projectes voluntaristes si no estiguessin animats per l'Esperit. Aquell mateix Esperit que va fer néixer Jesús del si de Maria, l'Esperit que va davallar sobre ell en el baptisme i l'ungí com a Messies, el que el va dur al desert, el que el va guiar to-

ta la vida, el que l'envià a evangelitzar els pobres, el que li va donar força en la passió, el que el va ressuscitar d'entre els morts.

Ignasi, com ja hem vist, per por de ser tingut per il·luminat (una heretgia del seu temps) és molt parc en referir-se a l'Esperit. Això no obstant, l'Esperit és el dinamisme que mou tota la vida cristiana i és subjacent en tots els Exercicis.

Com escriu M. Giuliani: «Aquesta presència de l'Esperit Sant, ànima de les nostres ànimes, Ignasi no la defineix mai, sinó que la caracteritza per un dels seus efectes més notables: el *magis*, “més”»²⁵.

Per això cal demanar ser rebut “sota la bandera de Jesús”, ja que és sota el signe de la creu que l'Esperit, ens dona «vida vertadera».

Sense aquesta referència a l'Esperit, el seguiment de la Bandera de Jesús podria portar-nos a una “jesusologia”, a un humanisme social, bo però esquifit, que no respondria a la vocació humana més profunda. Quedariem tancats en la presó de la nostra finitud²⁵. Jesús ens comunica l'Esperit, i per l'Esperit ens obre al misteri Trinitari de Déu, de manera que la nostra vida cristiana no tan sols sigui imitació del Crist, sinó vida «en Crist», vida en abundància (Jn 10,10), la «vida veritable» que ens comunica la Bandera de Jesús. Quan Ignasi demana a Maria que el posi amb el seu Fill, li està demanant de poder entrar en el mis-

teri de la comunió trinitària. És a dir, “ser rebut” en la Bandera de Jesús: una gràcia de l'Esperit.

5.5. En conclusió

Dues Banderes és una invitació a descobrir el veritable rostre de Déu, un Déu “diferent”, el rostre trinitari del Déu de la vida que se'ns revela en el Jesús pobre de Natzaret, i un avís a no deixar-nos il·lusionar ni enganyar amb falsos ídols de mort, el Mammon de les riqueses d'aquest món. Per això l'enfocament de Dues Banderes no és simplement moral sinó teològic i teològic: quin Déu volem realment servir?

La proximitat als pobres, els petits, els insignificants, presents no solament en el Tercer Món sinó també en l'anomenada societat del benestar del Primer Món, avui ens pot ajudar molt a descobrir aquesta veritable imatge del Déu de Jesús. Als petits i pobres el Pare ha volgut revelar els misteris del Regne (Lc 10,21). Els pobres, encara que ells no ho sàpiguen, han estat «posats amb el Fill» i per això ens ensenyen a llegir l'Evangelí.

Cochabamba, Bolívia,
2 de gener de 2009

1. M. COSTA, «Banderas», dins GEI (GRUPO DE ESPIRITUALIDAD IGNACIANA), *Diccionario de espiritualidad ignaciana*, Bilbao-Santander, Sal Terrae, 2007, Vol. I, pàg. 211-221, hi ha, a més, una amplíssima bibliografia.
2. COSTA, «Banderas», pàg. 212. En un paràgraf de la *Leyenda àurea* que Ignasi va llegir a Loliola, es diu, parlant d'Agustí, que "va escriure sobre dues ciutats, Jerusalem i Babilònia, i dels seus reis respectius, perquè Crist és anomenat Rei de Jerusalem, i el diable, rei de Babilònia. Aquestes dues ciutats són construïdes, diu ell (Agustí), per dos amors: perquè és l'amor a si mateix, que creix fins a arribar a menysprear Déu, el que construeix la ciutat del diable, i és l'amor de Déu que creix fins al menyspreu d'un mateix, el que construeix la ciutat de Déu".
3. K. RAHNER, «La lógica del conocimiento existencial en S. Ignacio de Loyola», dins K. RAHNER, *Lo dinámico en la Iglesia*, Barcelona, Herder, 1963, pàg. 94-95.
4. J. A. PAGOLA, *Jesús. Aproximació històrica*, Barcelona 2009, Ed. Claret, pàg. 312.
5. A. PIERIS, *El Reino de Dios para los pobres de Dios. Retorno a la fórmula de Jesús*, Bilbao, Mensajero, 2006, pàg. 52-61.
6. PAGOLA, *Jesús...*, pàg. 389.
7. P. H. KOLVENBACH, *La experiencia de Cristo en Ignacio de Loyola, en Decir al Indecible*, Bilbao-Santander, Sal Terrae, 1999, pàg. 65-75.
8. V. CODINA, *Claves para una hermenéutica de los Ejercicios*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, 1993, Eides 12.
9. J. L. SEGUNDO, «El Cristo de los Ejercicios Espirituales», dins J. L. SEGUNDO, *El hombre de hoy ante Jesús de Nazaret*, Madrid, Ediciones Cristiandad, 1982, tomo II/2, pàg. 770-784.
10. D. LAÍNEZ, *Adhort in examen*, 7 (FN, II, 133), 1559.
11. *Diario espiritual*, 11-II-1544.
12. FN II, 527.
13. FN II, 190 y 307; MHSI, Nadal V, 40; 264.
14. P. ARRUPE, «Inspiración trinitaria del carisma ignaciano», en P. ARRUPE, *La identidad del jesuita en nuestros tiempos*, Santander, Sal Terrae, 1981, pàg. 391-435.
15. NADAL, *Orationis ratio in Societate*, MHSI, Nadal IV, pàg. 678.
16. 7.8.1547, BAC 817, citada en la CG 34, Decret 2, 8.
17. J. RATZINGER - BENEDICTO XVI, *Jesús de Nazaret*, Lima, Planeta, 2007, pàg. 64-69.
18. FRANCESC D'ASSÍS I CLARA D'ASSÍS, *Escrits*, Barcelona, Proa, Clàssics del Cristianisme 1, pàg. 84.
19. J. RATZINGER, *Fe y Futuro*, Salamanca, Sígueme, 1973, pàg. 76-77.
20. BENET XVI, «Discurs inaugural de la V Conferència de l'episcopat llatinoamericà i del Carib» dins *Aparecida*, 3.
21. PIERIS, *El Reino...*, pàg. 52.
22. PIERIS, *El Reino...*, pàg. 89.
23. V. CODINA, «Teología de la liberación y espiritualidad ignaciana», en P. E. ARNS y J. SOBRINO, *Teología y liberación, Ensayos en torno a la obra de Gustavo Gutiérrez*, Lima, Instituto Bartolomé de las Casas, 1990, vol 2, pàg. 355-381.
24. A. PIERIS, *El Reino de Dios para los pobres de Dios*, Bilbao, Mensajero, 2006, pàg. 92.
25. M. GIULIANI, *Acoger el tiempo que viene. Estudios sobre San Ignacio de Loyola*, Bilbao-Santander, Sal Terrae, 2006, pàg. 51.
26. K. RAHNER, *Sobre la infabilidad de Dios. Experiencias de un teólogo católico*, Barcelona, Herder, 2005, pàg. 27-34.